

БИБЛИОТЕКЕ ЧУВАЈУ КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ¹

Агенда Уједињених нација 2030² за одрживи развој апелује на владе држава да ојачају напоре на заштити и очувању светске културне и природне баштине (циљ 11.4), да јавности омогуће приступ информацијама и да заштите основне слободе, у складу са националним законодавством и међународним споразумима (циљ 16.10).

Документарна грађа у свим форматима, укључујући и дигиталне, кључан је део нашег културног наслеђа. Рад са њом, њено чување и заштита како би била доступна будућим нараштајима срж је библиотечке делатности широм света. Овај облик културног наслеђа чува се у различитим типовима библиотека, укључујући специјалне, националне, академске, истраживачке и јавне библиотеке.

Нажалост, као и многи други облици културног наслеђа и документарна грађа је у сталној опасности да буде уништена. За то постоји више разлога – од занемаривања до разарања у сукобима или елементарним непогодама, па све до недостатка средстава за очување. Чувањем, заштитом и обезбеђивањем приступа документарном културном наслеђу библиотеке широм света одувек се боре против ових претњи. Уколико се друштвеној заједници омогући одржив приступ њеном наслеђу то ће подстаћи креативност, изградњу отпорног друштва и даљи развој.

Стога је од пресудног значаја да се библиотеке укључе у све дискусије и активности везане за очување и заштиту културног наслеђа, посебно у контексту Агенде 2030. Захваљујући својим разноврсним приступима и ненадмашној стручности, библиотеке су кључни партнери у сваком настојању да наше културно наслеђе буде сачувано и приступачно будућим генерацијама.

¹ Текст је у оригиналу, на енглеском језику, доступан на адреси: <https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/pac/Documents/libraries-safeguarding-cultural-heritage.pdf>

² <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20DeveloDevel%20web.pdf> (pristupljeno 20. 10. 2022).

Библиотеке играју активну улогу

Библиотеке на много начина активно чувају документарно културно наслеђе и обезбеђују његов дугорочни опстанак:

- Заштита документарног културног наслеђа од насиља: библиотеке Тимбуктуа

Наоружане групе су 2013. године заузеле северни Мали и Тимбукту, град познат по културном наслеђу и многобројним јавним и приватним библиотекама са непроцењивим документарним наслеђем. Да би сачували рукописе током окупације, библиотекари и волонтери, уз међународну подршку, прокријумчарили су их на сигурно у Бамако. Рукописи се од тада чувају у престоници и приступа се њиховој рестаурацији и дигитализацији. Библиотеке су овде предводиле акцију спасавања и очувања јединственог наслеђа Малија.

- Заштита наслеђа од природних катастрофа: велики земљотрес у источном Јапану – Библиотекарско друштво Јапана³

Након великог земљотреса у источном Јапану 2011. године, библиотеке из целог Јапана и шире окупиле су се да помогну у обнови изгубљене инфраструктуре, заштити и очувању оштећеног материјала, као и да становништву обезбеде књиге, информативни материјал и приступ информацијама. Удруженим напорима библиотека и библиотекара, библиотеке региона успеле су да се опораве и пруже своје услуге угроженом становништву.

- Заштита дигиталног културног наслеђа од занемаривања – Национална библиотека Новог Зеланда⁴

Национална библиотека Новог Зеланда по закону има мандат да прикупља, чува и чини доступним публикације у физичком и дигиталном облику. Прикупљањем дигиталне грађе и обезбеђивањем услова да она буде део дугорочног мандата библиотеке на очувању наслеђа, будућим нараштајима осигуравамо приступ дигиталном културном наслеђу и боримо се против дигиталне амнезије.

³ <http://www.jla.or.jp/Portals/0/data/english/IFLARreport.pdf> (pristupljeno 20. 10. 2022).

⁴ <https://natlib.govt.nz/collections/digital-preservation> (pristupljeno 20. 10. 2022).

Ифла пружа подршку библиотекама које чувају документарну културну баштину

Ифла – Међународна федерација библиотечких удружења и институција активно заступа библиотеке на глобалној сцени већ 90 година. У статуту⁵ се налаже да Ифла треба да *подстиче високе стандарде њружања библиотечко-информационих услуга и професионалне њраксе, као и доступности, заштити и очување документарној културној наслеђа.*

Како би подржала овај циљ, Ифла је објавила *Принципе анђажовања у библиотечким активностима за време сукоба, криза или катастрофа*⁶, у којем се чланицама Ифле саветује како да прате угрожена подручја, заговарају и подижу свест о превенцији катастрофа. Да би се што више умањило ефекат катастрофа на библиотечке збирке и да би се пружиле информације везане за Унесково очување културног наслеђа, Ифла је такође формирала *Регистар ризика*⁷ за документарну баштину који препознаје збирке документарног наслеђа које су у опасности од уништења, било кроз природне или изазване катастрофе, и подстиче смањење ризика и планирање катастрофа у складу са *Оквиром за смањење ризика од катастрофа из Сендаја*.⁸

Ифла је, такође, активни учесник пројекта Унеско персист (UNESCO PERSIST)⁹, који развија принципе и даје смернице библиотекама за очување дигиталног наслеђа како би се избегла дигитална амнезија.

Заједно са својом глобалном библиотечком мрежом и партнерима из Унеска и организације „Плави штит”,¹⁰ Ифла активно подржава библиотеке широм света у напорима да заштите и очувају документарну културну баштину и залаже се за законске промене које ће помоћи да сачувани садржај буде доступан.

⁵ <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/ifla-statutes-en.pdf> (приступљено 20. 10. 2022).

⁶ <https://www.ifla.org/publications/ifla-principles-of-engagement-in-library-related-activities-in-times-of-conflict-crisis-or-disaster/> (приступљено 20. 10. 2022).

⁷ <https://www.ifla.org/units/risk-register/> (приступљено 20. 10. 2022).

⁸ https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf (приступљено 20. 10. 2022).

⁹ <https://unescopersist.org/> (приступљено 20. 10. 2022).

¹⁰ <https://theblueshield.org/> (приступљено 20. 10. 2022).

Ифла апелује на креаторе политике да:

- Подрже укључивање библиотека у било који глобални индикатор који мери циљ 11.4 из Агенде 2030.
- Препознају документарну баштину као неизоставан део нашег глобалног културног наслеђа, направе конкретне планове и обезбеде средства за њено очување
- Препознају да су библиотеке кључни актери у очувању културног наслеђа те да укључе библиотекаре у релевантне међународне и националне активности
- Омогуће библиотекама да испуне свој мандат заштите и очувања документарног културног наслеђа тако што ће обезбедити одговарајуће законске оквире за своје активности, као и одговарајуће ресурсе
- Укључе библиотеке и друге установе које се брину о културном наслеђу у планове за смањење ризика од катастрофа и дају им место које им припада у програмима опоравка.

Са енглеској превела Оливера Кривошић